

УДК 2-67:316+355.415+159.9

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/85-2-5>**Василь ПОВОРОЗНЮК,***orcid.org/0009-0004-1641-1792*

викладач

*Таврійського християнського інституту
(Київ, Україна) zuikovvolodymyr1991@gmail.com***Валентин КОРЕНЕВИЧ,***orcid.org/0009-0006-1898-2593*

викладач

*Таврійського християнського інституту,
директор програми «Пасторсько-капеланське керівництво»
у Київській богословській семінарії
(Київ, Україна) olivebranch.ua@gmail.com***Анатолій КУШНІРЧУК,***orcid.org/0009-0003-7208-8769*

викладач

*Таврійського християнського інституту
(Київ, Україна) kushnirchuk_oac@yahoo.com*

ПОХОДЖЕННЯ, СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА КАПЕЛАНСЬКОГО СЛУЖІННЯ

Стаття розглядає походження, сутність та специфіку капеланського служіння, яке має давнє історичне коріння, що сягає IV століття. Капеланство виникло як форма духовної опіки осіб, що перебувають в екстремальних умовах, зокрема в армії, пенітенціарних установах, лікарнях та інших соціальних інституціях. У процесі розвитку капеланство стало важливим елементом суспільного життя, адже забезпечує не лише релігійну підтримку, а й моральну та психологічну допомогу людям, які зазнають важких життєвих випробувань. Сутність капеланського служіння полягає у тому, що капелан виступає як духовний наставник, який поєднує релігійні обряди, пасторське консультування та соціальну підтримку. Зокрема, капелан виконує важливу роль у полегшенні душевного стану та відновленні внутрішнього спокою особи, що знаходиться в складних умовах життя, таких як бійці на фронті або ув'язнені в місцях позбавлення волі. Сутність капеланського служіння полягає в наданні духовної опіки через пасторське консультування, участь у релігійних обрядах та підтримку людей у важких умовах життя. Специфіка капеланського служіння полягає в його універсальності та адаптивності до різних соціальних середовищ. Капелан працює в межах законодавчих та церковних норм, взаємодіє з органами державної влади, керівництвом установ та іншими релігійними діячами, забезпечуючи релігійну та моральну підтримку для кожної окремої людини. Він дотримується принципів толерантності, неприпустимості прозелітизму та збереження конфіденційності. Таким чином, капеланство є не лише релігійною, але й соціальною практикою, яка відіграє важливу роль у підтримці духовних і моральних цінностей, у сприянні етичному розвитку та гармонії в суспільстві. Особливо актуальним є капеланство в умовах сучасних військових конфліктів, коли підтримка душевної рівноваги та моральної стійкості є надзвичайно важливою для осіб, які перебувають на передовій.

Ключові слова: капеланство, духовна опіка, моральна підтримка, військове капеланство, історія капеланства, релігійні обряди, психологічна допомога.

Vasyl POVOROZNYUK,
orcid.org/0009-0004-1641-1792

Lecturer
Tavriski Christian Institute
(Kyiv, Ukraine) zuikovvolodymyr1991@gmail.com

Valentyn KORENEVYCH,
orcid.org/0009-0006-1898-2593

Lecturer
Tavriski Christian Institute,
Director of the program "Pastoral and Chaplaincy Leadership"
at the Kyiv Theological Seminary
(Kyiv, Ukraine) olivebranch.ua@gmail.com

Anatolii KUSHNIRCHUK,
orcid.org/0009-0003-7208-8769

Lecturer
Tavriski Christian Institute
(Kyiv, Ukraine) kushnirchuk_oac@yahoo.com

ORIGIN, ESSENCE, AND SPECIFICITY OF CHAPLAINCY SERVICE

This article examines the origin, essence, and specificity of chaplaincy service, which has deep historical roots dating back to the 4th century. Chaplaincy emerged as a form of spiritual care for individuals in extreme conditions, particularly in the military, penitentiary institutions, hospitals, and other social institutions. Over time, chaplaincy has become an essential element of social life, as it provides not only religious support but also moral and psychological assistance to people facing severe life challenges. The essence of chaplaincy service lies in the role of the chaplain as a spiritual mentor who integrates religious rites, pastoral counseling, and social support. In particular, chaplains play a crucial role in alleviating emotional distress and restoring inner peace for individuals in difficult life circumstances, such as soldiers on the front lines or prisoners in correctional facilities. Chaplaincy service is fundamentally about providing spiritual care through pastoral counseling, participation in religious rituals, and supporting people in challenging conditions. The specificity of chaplaincy service is its universality and adaptability to various social environments. Chaplains operate within legal and ecclesiastical frameworks, interacting with state authorities, institutional leadership, and other religious figures to provide religious and moral support to each individual. They adhere to the principles of tolerance, the inadmissibility of proselytism, and confidentiality. Thus, chaplaincy is not only a religious practice but also a social one, playing a significant role in upholding spiritual and moral values, fostering ethical development, and promoting harmony in society. Chaplaincy is particularly relevant in the context of modern military conflicts, where maintaining emotional balance and moral resilience is critically important for those on the front lines.

Key words: chaplaincy, spiritual care, moral support, military chaplaincy, history of chaplaincy, religious rites, psychological assistance.

Постановка проблеми. Капеланське служіння є невід’ємною складовою духовної та морально-психологічної підтримки в різних сферах суспільства, зокрема у військовій, пенітенціарній, освітній та медичній галузях. Його історичні витоки сягають раннього середньовіччя, однак у сучасних умовах воно набуває нових форм та значення, особливо в контексті військових конфліктів, суспільних криз і процесів гуманізації державних інституцій. В Україні з 2022 року капеланство стало офіційною частиною сектору безпеки та оборони, що зумовлює необхідність детального аналізу його походження, сутності та специфіки. Незважаючи на зростаючу роль капеланів у суспільстві, недостатньо комплексних досліджень, що системно розкривають історичні передумови, функціональне наповнення та особливості роз-

витку капеланського служіння. Це обумовлює потребу у вивченні традицій, впливу релігійних конфесій на формування капеланства та його місця в сучасному соціокультурному просторі.

Метою дослідження є аналіз історичного походження, сутності та специфіки капеланського служіння, визначення його ключових функцій та особливостей у різних сферах суспільного життя. Для досягнення цієї мети передбачається: розглянути етимологію термінів «капелан» і «капеланство»; простежити еволюцію капеланського служіння від його витоків до сучасності; визначити основні завдання та роль капеланів у різних суспільних інституціях; проаналізувати сучасний стан капеланства в Україні та перспективи його розвитку. Результати дослідження дозволять розширити наукове розуміння капеланського служіння та його зна-

чення в суспільстві, а також сприятимуть розвитку відповідних програм підготовки капеланів і вдосконаленню їхньої діяльності в умовах сучасних викликів (Служба військового капеланства, б.д.).

Виклад основного матеріалу. Капеланство як форма духовного служіння має глибокі біблійні корені. Його завдання полягає у наданні моральної, духовної та емоційної підтримки різним категоріям населення, включаючи військових, ув'язнених, пацієнтів лікарень та інші вразливі групи. Це служіння базується на прикладі Ісуса Христа, який не лише навчав у синагогах, але й проповідував серед людей, незалежно від їхньої національності, віросповідання чи соціального статусу. Біблійна основа капеланського служіння простежується у діяльності Ісуса Христа. Євангеліст Лука (4:16, 44) згадує, що Христос проповідував у синагогах, але значна частина Його служіння відбувалася за їхніми межами – на берегах моря, у будинках, на шляхах, серед простого народу. Таким чином, капеланське служіння наслідує цей підхід, забезпечуючи духовну опіку тим, хто не може самостійно звернутися до релігійних інституцій.

Особливо важливим є вчення Ісуса, викладене в Євангелії від Матвія (25:31–46). У цьому уривку Христос наголошує на необхідності піклування про нужденних: голодних, спраглих, мандрівників, нагих, хворих та ув'язнених. Ісус ототожнює таку турботу із служінням Самому Богові: «Що тільки вчинили ви одному з найменших братів Моїх цих, те Мені ви вчинили» (Матв. 25:40). Таким чином, капелани виконують безпосередню заповідь Христа, допомагаючи тим, хто перебуває у складних життєвих обставинах. Капеланство виконує важливу соціальну та духовну функцію. Воно спрямоване на підтримку людей, які з різних причин опинилися у кризових ситуаціях. Серед основних напрямків капеланського служіння можна виділити:

- Військове капеланство – духовна підтримка військовослужбовців, допомога у подоланні стресу та моральних викликів, пов'язаних із військовою службою.
- Тюремне капеланство – опіка над ув'язненими, сприяння їхній соціальній та духовній реабілітації.
- Медичне капеланство – підтримка пацієнтів лікарень та медичного персоналу.

Соціальне капеланство – робота з бездомними, сиротами, вдовами, людьми з обмеженими можливостями (Військова капеланська діяльність, б.д.).

- Біблійні тексти також містять численні приклади капеланського служіння. Наприклад, Ісус

відвідував хворих, зокрема, тещу Петра (Матв. 8:14), а також спілкувався з військовими (Матв. 8:8, Дії 10:1). Апостол Павло отримував підтримку під час ув'язнення (2 Тим. 4:13), а Яків у своєму посланні наголошував, що віра повинна виявлятися через добрі справи (Як. 2:13–14).

Капеланське служіння є невід'ємною частиною християнської місії, спрямованої на допомогу людям у складних життєвих обставинах. Воно базується на біблійних принципах любові, милосердя та жертвності. Капелан має бути ініціативним, шукати нужденних та надавати їм підтримку, наслідуючи приклад Ісуса Христа. Таким чином, капеланське служіння не лише відповідає духовним потребам людей, але й відіграє важливу роль у побудові морального та справедливого суспільства. Капеланство має глибоке історичне коріння, що сягає IV століття та походить із військового середовища. Військове капеланство, а також капеланство загалом, є особливим божественним покликанням християнина. Його витoki пов'язані з постаттю святого Мартіна Турського, який народився в сім'ї римського легіонера у провінції Панонія.

Юний Мартін, під тиском батька, вступив до легіону та проходив службу в провінції Галлія. У цей період він уже вірив у Христа, хоча ще не прийняв хрещення. Визначальним моментом його життя став випадок, коли він поділився своїм плащем із жебраком, що згодом вплинуло на його рішення присвятити життя служінню Богові. Після сновидіння, у якому він побачив Христа, закутаного в його плащ, Мартін прийняв хрещення, залишив військову службу та став ченцем. Пізніше він заснував монастир у Лігужі, а згодом став єпископом Тура, присвятивши своє життя милосердній діяльності, наверненню язичників та організації чернечого життя у Франції (Дмитрієв, 2023).

Історія капеланства пов'язана із плащем святого Мартіна. Французькі королі з династії Меровінгів побудували в Парижі спеціальну будівлю для зберігання цієї реліквії, яка отримала назву «sarpella» (від лат. «плащ»). Згодом це слово почало позначати не лише будівлі, пов'язані з поклонінням святим реліквіям, але й приміщення для богослужінь у монастирях, палацах, лікарнях та військових частинах. Слово sarpella проникло в різні європейські мови, зокрема французьке chapelle, німецьке Kapelle, англійське chapel, іспанське capilla, італійське cappella. Згодом воно набуло значення, пов'язаного з музикою, позначаючи хоровий спів без інструментального супроводу (a cappella). Похідним від sarpella стало слово sarpellanus, що спочатку означало священика, відповідального

за збереження плаща святого Мартіна. Пізніше так почали називати священиків, які служили при капелах феодалів, а з XII століття – священиків, які виконували функції секретарів католицьких єпископів і навіть папи римського.

З часом капелани з'явилися не лише в церкві, але й у різних сферах суспільного життя. Капеланство стало важливим інститутом у таких сферах, як військова служба, охорона здоров'я, пенітенціарні установи, навчальні заклади та державні органи. Особливу роль відіграє військове капеланство, що історично стало одним із найпоширеніших видів капеланської служби. Військові капелани супроводжують армію, надають духовну підтримку солдатам, проводять релігійні обряди та сприяють моральному вихованню військовослужбовців.

Отже, історія капеланства має багатовікову традицію, яка бере початок у військовому середовищі та поступово розширюється на інші сфери суспільного життя. Через еволюцію поняття «капела» сформувалося сучасне розуміння капеланства як особливого виду духовного служіння, що охоплює військову, медичну, освітню та соціальну діяльність. Сьогодні капелан є важливою фігурою, яка підтримує моральний і духовний стан суспільства, виконуючи свою місію в різних установах і організаціях.

Хто такий капелан? Капелан – це вірний член своєї церкви, який отримав уповноваження від релігійної громади на здійснення капеланського служіння. Таке уповноваження може включати офіційне рукопокладення. Він направляється для служіння у певні місця, де його присутність необхідна для духовної підтримки та опіки. Капелан є служителем, який отримав від Бога особливе покликання або дар сприймати та служити людям різних релігійних переконань, а також тим, хто не належить до жодної релігії, включаючи атеїстів. Його місія – забезпечувати духовну підтримку всім, хто через певні обставини не може відвідувати помісну церкву. Оскільки кожна людина створена за образом і подобою Божою, капелан виступає інструментом Божої турботи та милосердя, незалежно від віросповідання або світоглядних переконань підопічного. Капелан також є офіційним представником своєї релігійної конфесії у державно-конфесійних відносинах, беручи участь у діяльності, спрямованій на духовне піклування в суспільстві. Він може координувати свою роботу з іншими капеланами як всередині країни, так і за її межами (Служба військових капеланів у Воєнній організації Української Держави, 2014).

Капелан здійснює своє служіння, активно шукаючи тих, хто потребує допомоги. Христи-

янська традиція наголошує, що головне завдання віруючих – іти до людей у місця їхнього перебування, особливо до тих, хто знаходиться у складних життєвих обставинах. Духовна опіка часто супроводжується задоволенням базових матеріальних потреб – забезпеченням харчуванням, водою, одягом, притулком. Важливо підкреслити, що це має відбуватися без примусу до прийняття певних релігійних переконань.

Капеланське служіння подібне до пасторського, але має свої особливості. Як пастор, так і капелан отримують покликання від Бога та виконують важливу душпастирську місію. Однак між ними є ключові відмінності. Пастор здебільшого служить вірянам своєї церкви та своєї деномінації, зосереджуючи діяльність у межах своєї громади. Капелан виконує служіння поза стінами церкви, допомагаючи людям різних конфесій або тим, хто не є віруючими.

Пастор отримує повноваження від своєї церкви або церковного керівництва. Натомість капелан має подвійне уповноваження: від релігійної громади, яка його посилає, та від установи, де він служить. Це означає, що капелан підзвітний як церковному керівництву, так і адміністрації відповідної організації. Різниця також полягає у методах служіння. Пастор зосереджений на проповіді, навчанні членів своєї громади, тоді як капелан, переважно, вислуховує та допомагає тим, хто цього потребує. Він відповідає на запитання та надає підтримку лише тоді, коли до нього звертаються. Також капелан – це особливо підготовлений християнин, який прагне бути присутнім там, де є люди, що потребують допомоги. Він приносить Боже милосердя у лікарні, в'язниці, військові частини та інші місця, де люди переживають страждання, зокрема в ситуаціях, пов'язаних із ризиком для життя (Єфімов, Панченко, 2021).

Роль капелана можна частково порівняти з місією лікаря. Відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, як лікар, так і капелан не є комбатантами, тобто вони не беруть участі в бойових діях. Це дозволяє їм перебувати у зонах конфлікту без зброї та надавати допомогу незалежно від сторони конфлікту. У разі захоплення вони не підлягають статусу військовополонених. Лікар, виконуючи свій професійний обов'язок, дбає про фізичне здоров'я людини. Натомість капелан, згідно з покликанням від Бога, піклується про духовний стан особистості, не зважаючи на її релігійні або світоглядні переконання.

- Вимоги до капелана
- Щоб стати капеланом, кандидат має відповідати низці вимог:

- Бути вірним членом своєї церкви.
- Мати особливий дар сприймати та підтримувати інших людей.
- Мати досвід служіння людям.
- Отримати вищу духовну освіту.
- Отримати рекомендацію від свого пастора або єпископа для служіння поза церквою.

Крім того, капелан повинен пройти спеціальну підготовку, що дасть йому змогу зрозуміти особливості установи або організації, у якій він здійснюватиме своє служіння. Це може включати як теоретичне навчання, так і практичні навички, необхідні для ефективного виконання своїх обов'язків.

Капеланське служіння є унікальним покликанням, яке поєднує в собі глибоку духовну основу та практичну турботу про людей. Капелан виступає посередником між Богом і тими, хто потребує підтримки, допомагаючи їм у найскладніші моменти життя. Його місія охоплює широкий спектр суспільних сфер, і завдяки його діяльності багато людей отримують не лише духовну, а й моральну та психологічну підтримку. Капеланство є важливою складовою духовної та соціальної підтримки в різних установах, таких як військові частини, лікарні, пенітенціарні заклади та інші організації. Воно виступає продовженням служіння церкви за межами її традиційного простору, виконуючи місію душпастирської опіки (Ковтунович, Привалко, 2019).

Діяльність капелана базується на низці фундаментальних принципів. Капеланство є продовженням служіння церкви, що виходить за її межі. Капелан покликаний діяти там, де інші не можуть. Основне гасло капелана – це «Бути поруч», а правило – «Більше слухай, ніж говори». Відповідно до французького госпітального прислів'я, інколи потрібно зцілювати, часто лікувати, але завжди потішати. Кредо капелана полягає в тому, що кожен громадянин – перш за все людина, потім фахівець і лише після цього член певної конфесії.

Капелан виконує широкий спектр обов'язків, які охоплюють як духовну, так і соціальну підтримку. Він проводить богослужіння, святкові і пам'ятні церемонії, біблійні заняття, здійснює релігійні обряди, такі як Вечеря Господня, Хрещення, молитви з покладанням рук, помазання олією. Він також організовує місця для богослужінь і пастирських бесід, бере участь у церемоніях одруження, поховання, складання присяги та вручення відзнак. Крім того, капелан надає соціальну допомогу та підтримку, проводить програми морально-патріотичного виховання та виховання поваги до державних символів. Він також

працює з проблемами алкоголізму, наркоманії, запобігання самогубствам і розлученням, опікується госпіталізованими та підтримує їхні родини. У разі необхідності капелан може бути присутнім на судових засіданнях і стратах. Його діяльність також включає взаємодію з місцевими органами влади щодо догляду за місцями поховання.

Капелан координує свою діяльність із керівництвом установ, іншими капеланами, священнослужителями різних конфесій. Основними напрямками цієї співпраці є узгодження пастирських заходів, організація богослужінь, релігійних свят та інших ритуалів, облаштування місць для богослужінь, а також поширення релігійної літератури. Капелан відіграє ключову роль у забезпеченні духовної підтримки та морального виховання в різних соціальних інституціях. Його діяльність спрямована на збереження духовних цінностей, підтримку людей у важких життєвих обставинах і сприяння гармонійному розвитку суспільства.

Капеланське консультування та душеопіка або наставництво – це невід'ємні складові роботи капелана. Капелан, як душеопікун, має надзвичайно важливу місію, адже його роль полягає не лише в наданні духовної підтримки, але й у виконанні завдання фізичного, емоційного та духовного лікаря. Його головне завдання полягає в тому, щоб консультувати та опікуватися людьми, які потребують духовної допомоги. Ця допомога має бути надана без зволікань і враховуючи конкретні обставини. Однак, попри простоту формулювання завдання, на практиці воно є надзвичайно складним, оскільки капелан має справу з найскладнішою частиною людської істоти – душею, яка є нематеріальною (Саган, Гарат, 2023).

Консультування і душеопіка капеланом ґрунтуються на біблійних принципах. Основним завданням у процесі консультування є не завдати шкоди людині. Це означає, що капелан поважає особисту гідність людини і прагне до того, щоб допомогти без шкоди для її душевного стану чи емоційного здоров'я.

Є два основних правила, які капелан поважає в процесі своєї роботи. Бути присутнім – це одне з найважливіших завдань капелана. Він має бути поруч із людиною, яка переживає труднощі або знаходиться в тяжкому стані. Його присутність допомагає людині відчувати підтримку, навіть якщо вона не завжди готова до активної розмови. Крім того, капелан має бути поруч і з групою людей, коли відбувається важлива емоційна подія, наприклад, траур чи великий стрес.

Дбайливо вислуховувати – капелан повинен бути здатним слухати кожну людину, яка звер-

тається за допомогою, в будь-яких обставинах, а також протягом того часу, який він вважає за можливе для себе. Слухання має бути не просто механічним, а уважним і чуйним, щоб забезпечити реальну допомогу.

Дбайливо вислуховувати означає кілька важливих аспектів. По-перше, капелан повинен бути уважним до кожного слова, але й здатним відчувати емоції співрозмовника, які часто приховані за словами. Важливо не лише зрозуміти зміст того, що говориться, але й помітити емоційний фон цього висловлювання. По-друге, капелан повинен відповідати так, щоб не шокувати співрозмовника, не порушити його емоційний стан, а навпаки – заспокоїти і дати йому можливість відчувати підтримку.

Крім того, капелан поважає таємницю, яку він отримує під час бесіди, тому зміст розмови не повинен бути розголошений без згоди особи. Його завдання – не засуджувати людину, навіть якщо вона перебуває в складній ситуації або зробила помилку, але при цьому капелан має допомогти людині зрозуміти її вчинки та знайти шлях до покаяння або змін. Таким чином, капеланське консультування та душеопіка є важливою частиною душпастирської діяльності. Це вимагає від капелана не тільки професіоналізму та глибоких знань, а й великої чуйності, терпіння та вміння підтримувати людей у складні моменти їхнього життя.

Пасторсько-капеланська опіка здійснюється на основі ряду принципів, які визначають межі та умови її виконання в різних організаціях і установах, де капелан здійснює свою діяльність. Ці принципи спрямовані на забезпечення ефективної та етичної підтримки для людей, незалежно від їх релігійних переконань, соціального статусу чи культурних особливостей. Вони включають наступні основні аспекти. По-перше, пасторсько-капеланська опіка ґрунтується на забезпеченні конституційних прав громадян на свободу світогляду та віросповідання. Це означає, що капеланська діяльність повинна здійснюватися з повагою до основних прав особистості, зокрема права на вибір релігії та переконань без будь-яких обмежень чи дискримінації. По-друге, принцип рівності всіх конфесій є невід'ємною складовою капеланської опіки. Капелан, виконуючи свою місію, поважає права і потреби представників усіх конфесій, на яких спрямована його допомога. Це забезпечує справедливий підхід до кожного, хто потребує духовної підтримки, незалежно від їх релігійної приналежності (Про військове капеланство, 2019).

Третім принципом є пріоритетність правил та норм, встановлених у військових частинах, пенітенціарних і госпітальних установах, а також в

інших організаціях, підприємствах, спортивних клубах, навчальних закладах тощо. Ці правила визначають рамки діяльності капелана в конкретних умовах, де він надає свої послуги. Важливим аспектом є дотримання внутрішніх норм та стандартів кожної організації, в межах яких капелан здійснює свою опіку.

Четвертий принцип стосується невтручання капеланів у діяльність організацій і установ, а також невтручання керівників цих установ у внутрішні справи релігійних організацій. Це забезпечує автономність як релігійних спільнот, так і організацій, в яких капелани працюють. Водночас, капелан зберігає нейтральність і не вступає в міжконфесійні суперечки чи політичні конфлікти, що можуть виникнути в межах конкретної організації.

П'ятий принцип акцентує на важливості поваги та толерантного ставлення до представників інших конфесій. Це включає взаємне визнання і повагу до різноманіття релігійних поглядів, а також до індивідуальних переконань і культурних особливостей кожної релігійної спільноти. У цьому контексті капелан поважає не лише своїх підопічних, але й представників інших конфесій, з якими він може співпрацювати.

Шостим принципом є заборона прозелітизму, під яким розуміються спроби збільшити кількість своїх віруючих за рахунок послідовників інших конфесій. Капеланська діяльність не повинна бути спрямована на переконання людей змінювати свою релігійну приналежність, а повинна базуватися на духовному супроводі та підтримці осіб, які звертаються за допомогою.

Останнім принципом є узгодження всіх питань, що стосуються використання будівель та приміщень, збудованих або пристосованих для виконання культових потреб на території установ, з якими капелан має співпрацювати. Це забезпечує належне використання релігійних ресурсів в межах організацій з урахуванням толерантного ставлення до представників інших конфесій та культурних традицій (Коропатнік та ін., 2023).

Таким чином, пасторсько-капеланська опіка здійснюється в рамках чітко визначених принципів, що сприяють взаємній повазі, підтримці прав людини та етичному поведінню з усіма учасниками процесу. Ці принципи визначають не лише межі діяльності капелана, але й забезпечують гармонійне співіснування різних релігійних та соціальних груп у межах організацій і установ.

Практична сфера капеланства охоплює специфічну діяльність, спрямовану на надання духовної підтримки та допомоги людям, які перебувають

у складних та стресових умовах. Зокрема, капеланство має важливу роль у тих середовищах, де фізичні і психологічні навантаження є значними, а умови можуть серйозно впливати на душевне здоров'я особистості. Це стосується військових, ув'язнених, хворих у лікарнях, а також працівників в екстремальних умовах. У таких ситуаціях капелан має за мету бути поруч із людьми, допомагаючи їм пережити важкі моменти, надаючи підтримку і турботу, а також пропонуючи первинну реабілітацію душі, яка страждає від емоційних чи психічних проблем.

Капеланство в Збройних силах України (ЗСУ) має чітко визначену структуру та спрямоване на чотири основні напрямки діяльності: душпасторську роботу, релігійно-просвітницьку роботу, соціально-доброчинну роботу та консультування командування. Ці напрямки дозволяють капеланам надавати комплексну підтримку як окремим військовослужбовцям, так і колективам у складних умовах служби.

Душпасторська робота передбачає безпосереднє надання духовної допомоги тим, хто знаходиться в умовах стресу, небезпеки, фізичних чи психологічних труднощів. Релігійно-просвітницька робота включає в себе навчання та підтримку духовних цінностей серед військових або інших категорій осіб, що перебувають під опікою капеланів. Соціально-доброчинна робота фокусується на допомозі людям у вирішенні соціальних проблем, таких як бідність, ізоляція, проблеми з адаптацією. Консультування командування дозволяє капеланам надавати поради та рекомендації керівництву з питань морального стану військових, психологічного клімату в колективі та потребах духовної підтримки особового складу.

Особливістю капеланської діяльності є те, що на відміну від психолога, капелан використовує Біблію як основний інструмент для надання підтримки. Це означає, що його підхід до вирішення психологічних та емоційних проблем базується на духовних засадах та релігійних переконаннях, що надає йому специфічний характер, відрізняючи його від інших професіоналів, таких як психологи чи соціальні працівники (Долганова, 2022).

Капелан підзвітний перед регіональним керівництвом своєї конфесії, а також керівництвом світської організації, в рамках якої він здійснює свою діяльність. Його діяльність може бути припинена у разі відкликання капелана керівництвом його конфесії або світської організації, а також у разі виникнення юридичних перешкод, таких як кримінальні справи чи анулювання мандату. Щоб капелан зміг здійснювати пастирську діяльність

у воєнізованих або спеціальних закладах, установах, організаціях або компаніях, він має отримати мандат на право капеланської діяльності від Державної служби України з етнополітики та свободи совісті. Крім того, його призначення також може бути ініційоване тими, хто має право звернутися до керівництва установи чи організації з питанням надання пастирської допомоги. Також капелан може бути призначений за клопотанням Уповноваженого Церкви з душпастирського служіння, що є необхідним для забезпечення капеланським піклуванням військовослужбовців, які потребують духовної підтримки на відповідних територіях чи у військових підрозділах. Отже, капеланство в Україні є важливою складовою духовної та соціальної підтримки, яка активно впливає на моральний клімат у різних установах та організаціях. Завдяки своїй багатогранній діяльності, капелани допомагають не тільки військовим, а й цивільним особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, підтримуючи їх на шляху духовного, психологічного та соціального відновлення.

Український капелан повинен здійснювати свою діяльність, керуючись основними принципами, що включають як законодавчі вимоги, так і морально-етичні норми, які є невід'ємною частиною його професійної поведінки. Перше і найважливіше, капелан зобов'язаний дотримуватися Конституції України та законів країни, що забезпечує правові основи його діяльності. Окрім цього, капелан має орієнтуватися на приписах своєї релігії, включаючи церковне право, яке визначає його релігійні обов'язки та етичні норми, а також на етикет капелана як військового священнослужителя. Одним з основних принципів капеланської діяльності є толерантне ставлення до вибору людей, які не сповідують жодної релігії. Капелан не має права примушувати нікого до участі в релігійних обрядах чи церемоніях. Він поважає право кожної особи на особистий вибір і свідомо утримується від будь-якого тиску, залишаючи людині право на самостійне вирішення питання віри.

Крім того, капелан зобов'язаний проявляти повагу до представників інших конфесій, утримуючись від будь-яких висловлювань чи дій, які можуть спричинити релігійну ворожнечу, нетерпимість або провокувати конфлікти серед тих, хто знаходиться під його опікою. Взаємна повага та толерантність є основними засадами його діяльності, що сприяють стабільному й гармонійному розвитку міжрелігійних відносин. Ще одним важливим аспектом є дотримання капеланом розпорядку установ, організацій та інших спеціальних закладів, в яких він здійснює пастирську опіку. Це включає узгодження

часу для проведення релігійних заходів, аби вони не заважали нормальній роботі організації чи закладу. Така організація дозволяє ефективно поєднувати релігійну діяльність з іншими аспектами життєдіяльності установи.

Капелан також зобов'язаний дотримуватися норм режиму секретності та збереження державної таємниці відповідно до чинного законодавства України. Його діяльність передбачає відповідальність за збереження конфіденційної інформації, що може стосуватися як державних таємниць, так і особистих даних тих, хто звертається до нього за допомогою. Збереження таємниці сповіді є важливою частиною роботи капелана. Згідно з кодексом честі українського капелана, він поважає право людини на конфіденційність її духовних переживань і не має права розголошувати інформацію, отриману під час сповіді, що є важливим аспектом довіри між капеланом і тими, хто звертається за допомогою.

Капелан також має діяти відповідно до чинного законодавства України та дотримуватися норм правопорядку під час здійснення пастирської опіки. Його діяльність повинна сприяти зміцненню морального та духовного стану особи, зокрема у складних або кризових ситуаціях, водночас не порушуючи законні права і свободи інших.

Нарешті, капелан зобов'язаний дотримуватися встановлених правил спільного використання культового майна та місць для служіння. Це включає поважне ставлення до майна, призначеного для релігійних потреб, і організацію використання таких місць згідно з правилами та традиціями релігійної спільноти, а також з урахуванням потреб інших користувачів. Отже, український капелан здійснює свою діяльність на основі суворого дотримання як моральних, так і правових норм. Ці вимоги забезпечують ефективну, етично відповідальну та правомірну пастирську опіку, що відповідає інтересам та потребам кожної особи, до якої звертається капелан.

Віруючі повинні прагнути забезпечити присутність Божого Слова в усіх сферах життя, зокрема там, де церква традиційно має обмежений доступ, таких як силові структури та інші подібні організації. Одним із ефективних інструментів для цього є капеланство, яке може забезпечити духовну підтримку та допомогу в умовах, де релігійна присутність є необхідною. Сподіваємось, що завдяки активній позиції християн та її чіткому донесенню до державних структур, ставлення до протестантських церков України і їхніх капеланів буде поступово змінюватися на краще. У результаті цього не повинно виникати жодних перешкод для капе-

ланської служби в нашій країні, а самі капелани будуть здатні продовжувати свою діяльність у силових і державних установах.

Присутність християн у цих сферах позитивно вплине на моральну атмосферу в суспільстві та допоможе зменшити численні негативні явища, такі як корупція, несправедливість або порушення правил. Участь капеланів у житті суспільства стане важливим фактором у формуванні моральних цінностей і покращенні ставлення до справедливості в Україні. Капеланство, як особлива форма служіння, має давнє коріння, яке сягає IV століття. Початок цього інституту можна простежити через історію святого Мартіна, чие ім'я стало символом капеланства. Мартін, ставши християнином, присвятив своє життя служінню Богу, а після його смерті плащ, що належав йому, став символом Божої присутності серед воїнів. Цей плащ (capella) став улюбленим оберегом у битвах, і для солдатів він символізував зв'язок з Богом. Згодом, для його охорони був призначений священик, і це посада отримала назву капелан. Місце, де зберігався плащ, стало каплицею – місцем для молитви та служіння.

Висновки. Таким чином, капеланство стало невід'ємною частиною військової служби і релігійного життя, допомагаючи воїнам зберегти духовну рівновагу та надію на спасіння в найскладніші моменти їхнього життя. Бойові умови, постійна небезпека та усвідомлення можливості смерті роблять духовну підтримку надзвичайно важливою для солдатів, які потребують моральної та духовної підтримки в моменти випробувань. Капелан є тією особою, яка допомагає віднайти внутрішній спокій, підтримує віру і забезпечує міст між Богом і людиною в найскладніші часи життя. Важливо пам'ятати, що капелан – це не просто релігійний служитель, а душпастир, який має велике значення в збереженні духовних цінностей і підтримці моральних засад у складних ситуаціях.

Саме тому капеланська служба, зокрема в силових структурах, є не лише необхідною, а й важливою складовою для морального і духовного розвитку нашого суспільства. Капеланське служіння має глибоке історичне коріння, яке бере початок ще в IV столітті і розвивалося через релігійні практики та потребу в духовній підтримці осіб, які перебували в екстремальних умовах, зокрема у військових та інших подібних структурах. Його виникнення було зумовлене необхідністю надання релігійної та моральної допомоги особам, які зазнають важких життєвих випробувань, таких як воїни на полі бою або ув'язнені.

Сутність капеланського служіння полягає в наданні духовної опіки через пасторське консулювання, участь у релігійних обрядах та підтримку людей у важких умовах життя. Капелан не лише служить як духовний наставник, але й виконує функцію морального орієнтира, підтримуючи душевний стан та сприяючи внутрішньому спокою особи. Важливою особливістю капеланства є те, що воно не зводиться лише до релігійних обрядів, а охоплює цілий спектр соціальних та психологічних аспектів, що сприяють здоров'ю та благополуччю.

Специфіка капеланського служіння полягає в його адаптивності та взаємодії з різними соціальними структурами, такими як армія, пенітенціарні установи, лікарні та інші організації. Капелан

повинен дотримуватись певних етичних норм і принципів, таких як толерантність, неприпустимість прозелітизму та дотримання режиму секретності. Він має бути здатний діяти в межах законодавчих і церковних норм, враховуючи специфіку кожної установи, з якою він працює. Узагальнюючи, можна стверджувати, що капеланське служіння є важливим елементом духовної підтримки, що має великий вплив на моральну атмосферу в суспільстві, зокрема в умовах, де фізичні та психологічні навантаження є надзвичайно високими. Це служіння не лише забезпечує духовне зцілення, а й сприяє гармонізації суспільства в цілому, зміцнюючи моральні цінності та сприяючи розвитку етичних стандартів серед громадян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Служба військового капеланства. *Bikinedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Служба_військового_капеланства (дата звернення: 18.02.2025).
2. Військова капеланська діяльність [Military chaplaincy activity]. *WikiLegalAid*. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Військова_капеланська_діяльність (дата звернення: 15.01.2025).
3. Дмитрієв С. Хто такі капелани і яке основне завдання капелана на фронті. *Сили територіальної оборони ЗСУ*. 2023. URL: <https://tro.mil.gov.ua/hto-taki-kapelany-i-yake-osnovne-zavdannya-kapelana-na-fronti/> (дата звернення: 22.01.2025).
4. Служба військових капеланів у Воєнній організації Української Держави: необхідність, можливості та перспективи. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2014. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/sluzhba-viyskovikh-kapelaniv-u-voenniy-organizacii-ukrainskoi> (дата звернення: 11.02.2025).
5. Єфімов І., Панченко П. Капелан як провідник. *The Ukrainians Media*. 2021. URL: <https://theukrainians.org/kapelany/> (дата звернення: 13.02.2025).
6. Ковтунович Т., Привалко Т. Капелани. На службі Богу і Україні. Київ : ФОП Гончарук А. Б., 2019. 424 с. URL: <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/kapelany-na-sluzhbi-bogu-i-ukrayini> (дата звернення: 13.02.2025).
7. Саган О., Гарат І. Концептуальні питання та етапи становлення військового капеланства у незалежній Україні. *Філософська думка*. 2023. № 1. С. 59–74. URL: <https://doi.org/10.15407/fd2023.01.059>.
8. Про військове капеланство: Проект Закону України від 23.04.2019 № 10244. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH7WK00A> (дата звернення: 11.02.2025).
9. Коропатнік І., Микитюк М., Павлюк О. Військова капеланська діяльність в Україні: етапи становлення, нормативно-правове забезпечення, особливості здійснення під час воєнного стану, закордонний досвід. Київ : Вид. дім «Професіонал», 2023. 552 с.
10. Долганова М. В. Особливості діяльності інституту військових капеланів в країнах Центрально-Східної Європи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Публічне управління та адміністрування*. 2022. Т. 33 (72), № 6. С. 7–15. URL: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/02>.
11. Кореневич В. М. Капелан кожен день. Молитовно-інформаційний путівник. Київ : Київ. богосл. семінарія, 2015. 28 с.

REFERENCES

1. Sluzhba viiskovoho kapelanstva [Military chaplaincy service] (n.d.) *Wikipedia – Wikipedia*. Retrieved from https://uk.wikipedia.org/wiki/Служба_військового_капеланства [in Ukrainian].
2. Viiskova kapelanska diialnist. [Military chaplaincy activity] (n.d.) *WikiLegalAid*. Retrieved from https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Військова_капеланська_діяльність [in Ukrainian].
3. Dmytriiev S. (2023) Khto taki kapelany i yake osnovne zavdannia kapelana na fronti [What are chaplains and what is the main job of a chaplain at the front?]. *Sily terytorialnoi oborony ZSU – Territorial Defense Forces of the ZSU*. Retrieved from <https://tro.mil.gov.ua/hto-taki-kapelany-i-yake-osnovne-zavdannya-kapelana-na-fronti/> [in Ukrainian].
4. Sluzhba viiskovykh kapelaniv u Voiennoi orhanizatsii Ukrainskoi Derzhavy: neobkhidnist, mozhlyvosti ta perspektyvy [The service of military chaplains in the Military Organization of the Ukrainian State: necessity, possibilities and prospects] (2014) *Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen – National Institute for Strategic Research*. Retrieved from <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniy-rozvitok/sluzhba-viyskovikh-kapelaniv-u-voenniy-organizacii-ukrainskoi> [in Ukrainian].
5. Yefimov I., Panchenko P. (2021) Kapelan yak providnyk [Chaplain as a guide]. *The Ukrainians Media*. Retrieved from <https://theukrainians.org/kapelany/> [in Ukrainian].
6. Kovtunovych T., Pryvalko T. (2019) Kapelany. Na sluzhbi Bohu i Ukraini [Chaplains. In the service of God and Ukraine]. Kyiv: FOP Honcharuk A. B., 2019. 424 p. Retrieved from <https://uinp.gov.ua/elektronni-vydannya/kapelany-na-sluzhbi-bogu-i-ukrayini> [in Ukrainian].

7. Sahan O., Harat I. (2023) Kontseptualni pytannia ta etapy stanovlennia viiskovoho kapelanstva u nezalezhnii Ukraini [Conceptual nutrition and stages of formation of military chaplaincy in independent Ukraine]. *Filosofska dumka – Philosophical thought*. no. 1. pp. 59–74. DOI: <https://doi.org/10.15407/fd2023.01.059>. [in Ukrainian].
8. Pro viiskove kapelanstvo. Proekt Zakonu Ukrainy № 10244. [About military chaplaincy: Project to the Law of Ukraine no. 10244] (2019) Retrieved from <https://ips.ligazakon.net/document/JH7WK00A> [in Ukrainian].
9. Koropatnik I., Mykytiuk M., Pavliuk O. (2023) Viiskova kapelanska diialnist v Ukraini: etapy stanovlennia, normatyvno-pravove zabezpechennia, osoblyvosti zdiisnennia pid chas voiennoho stanu, zakordonnyi dosvid [Military chaplaincy activity in Ukraine: stages of formation, legal and regulatory support, features of activities during the war period, overseas intelligence]. Kyiv : Vyd. dim «Profesional». 552 p. [in Ukrainian].
10. Dolhanova M. V. (2022) Osoblyvosti diialnosti instytutu viiskovykh kapelaniv v krainakh Tsentralno-Skhidnoi Yevropy [Features of the activities of the Institute of Military Chaplains in the countries of Central Europe]. *Vcheni zapysky Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho. Seriia : Publichne upravlinnia ta administruvannia – These are notes from the Tavria National University named after V. I. Vernadsky. Series: Public management and administration*. Vol. 33(72), no. 6. pp. 7–15. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2022.6/02>. [in Ukrainian].
11. Korenevych V. M. (2015) Kapelan kozhen den. Molytovno-informatsiinyi putivnyk [Chaplain every day. Prayer and information guide]. Kyiv: Kyiv. bohosl. seminaria, 28 p. [in Ukrainian].